

CAMPINIA

driemaandelijkse uitgave van het
Streekarchief Zuid-Oost Brabant

13e jaargang, nr. 50

juli 1983

Redaktie : Streekarchief Zuid-Oost Brabant, rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot
telefoon 04997 - 5245

I NHOUD

De prijs van een abonnement bedraagt f 17,- per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op postgirorekening 63.51.15 van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers bedraagt f 4,25 per stuk. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn nog in beperkte aantallen bij de redaktie te bestellen.

Indien opzegging niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van het lopende jaar, wordt het abonnement automatisch met een jaar verlengd.

Copyright : Streekarchief Zuid-Oost Brabant.
Lay-out en drukwerk : Maras Drukkerij, Middelbeers.

Overname van artikelen of gedeelten daaruit is meestal toegestaan. U dient dit wel van te voren schriftelijk aan te vragen bij de redaktie.

ISSN 0166-6959
Omslag : gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

		blz.
	Archiefrestauratie	116
II.	Genealogie Van Ostade, Oirschotse tak door J.A. van Ostade	123
III.	Oirschotse gedichten door Toke van de Ven - Lommers	
	Een eeuw Sint Odulphusschool	129
	Limmericken	13 ²
IV.	Oirschotse zoen-accorden door J. Lijten m.m.v. L. v.d. Mierden A. Zoenen wegens doodslag, nrs. 26-3C	
V.	Huizen en hun bewoners te Oirsch' van de 17e tot de 20e eeuw 51. Vrijthof 8 en 9	-t6
VI.	Bestse toponiemen (slo'	151

I. ARCHIEFRESTAURATIE

De hoofdtaak van een archiefdienst bestaat uit het beheren van de in de archiefbewaarplaatsen berustende archieven. Hieronder wordt verstaan het toegankelijk maken van de archieven en er voor te zorgen dat de archiefstukken in een zo goed mogelijke materiële staat (blijven) verkeren, opdat de onderzoeker de mogelijkheid behoudt om de stukken te kunnen bestuderen.

Daar we op een archiefdienst doorgaans te maken hebben met oude tot zeer oude stukken, is het uiteraard zeer logisch dat de materiële toestand in de loop der jaren, ja zelfs eeuwen door diverse oorzaken sterk achteruit gegaan kan zijn, waardoor het soms noodzakelijk is om bepaalde archivalia niet meer ter inzage te geven, om de kans op nog grotere schade uit te sluiten.

Sinds een aantal jaren is men koortsachtig bezig om *deze* ontwikkeling een halt toe te roepen, door de materieel slechte stukken te restaureren.

Omdat verantwoorde archiefrestauratie nog maar een beperkt aantal jaren opgang maakt, kampt men met een gigantische hoeveelheid archiefstukken die voor een restaurerende behandeling in aanmerking komen. Zoals hierna zal blijken is archiefrestauratie zeer arbeidsintensief werk en dat maakt een en ander zeer kostbaar. *) Bovendien is het uiterst belangrijk verantwoorde restauratietechnieken toe te passen, opdat later niet blijkt dat restauratie TM, leidt tot destructie straks. Archiefrestauratie is een nog vrij jonge tak van wetenschap, waar nog veel onderzocht moet worden. Daarom worden bij voorkeur reversibele technieken toegepast, opdat dan de mogelijkheid wordt opgehouden het uiteindelijke resultaat van nu ongedaan te maken.

De term restaureren verdient in dit verband ook nog enige verduidelijking. Spreekt men van restaureren in het algemeen, dan bedoelt men "herstellen", opnieuw maken en/of aanvullen van hetgeen verloren is gegaan. Het duidelijkst is dit bij restauratie van gebouwen. Een gebouw wordt in de oude oorspronkelijke staat terug gebracht en daarvoor is het vaak nodig om verloren gegane gedeeltes met nieuw materiaal weer op te bouwen. Bij archiefrestauratie ligt dit toch enigszins anders. Hier is veeleer sprake van conserveren. Er wordt namelijk voorkomen dat een archiefstuk nog verder wordt aangetast en geheel vergaat. Wanneer het nodig is archiefstukken met nieuw papier aan te vullen, wordt ook alleen het papier aangevuld, maar de gedeeltes van de tekst die ook verloren zijn gegaan, worden niet vervangen. Zelfs als de tekst bekend is, wordt deze er niet opnieuw bijgeschreven.

Sinds een viertal jaren wordt er op het rayondepot Oirschot van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant (voorheen het Streekarchivariaat Noord-K empenland) gerestoureerd, zij het op bescheiden schaal, met bescheiden middelen. De resultaten zijn goed te noemen. De medewerking die we van het restauratieatelier De Tiendschuur

*) Naast restauratie wordt tegenwoordig ook veelvuldig overgegaan tot microverfilming van archivalia. De informatie is dan voor de toekomst ook gewaarborgd. Hier gaat men meestal uit financieel oogpunt toe over.

*Restaurator
P. v.d. Akker selecteert de voor restauratie in aanmerking komende stukken.
Foto: P. Stawinski,
S.A. Zuid-Oost Brabant.*

te Tilburg hebben gekregen, mag hier niet onvermeld blijven.

Om op een verantwoorde wijze te werk te kunnen gaan, dient eerst vastgesteld te worden, wat de oorzaken zijn van de slechte materiële toestand. De meest voorkomende oorzaken worden achtereenvolgens bekeken, waarbij we ons beperken tot de archiefstukken die uit papier bestaan. Ook de restauratie van kaarten, perkamenten oorkonden, zegels e.d. is een bittere noodzaak, maar om dit uiterst specialistische werk te kunnen doen, ontbreken de kennis en uitrusting op het rayondepot.

Eén van de grootste boosdoeners van het verval is het te hoge zuurgraadgehalte. Zuren hebben een agressieve werking op de constructie van het papier. Eén van de meest voorkomende uitingen van deze agressieve werking is de zogenaamde "inktvaart". De in vroeger tijden gebruikte inktsoorten bevatten allen in meer of mindere mate zwavelzuur. Dit zwavelzuur brandt na verloop van tijd door het papier heen. In de ergste gevallen vallen de letters gewoon uit het papier. Naast zuren in de inktsoorten bracht ook de verandering in de papierfabricage met

zich mee dat we nu met stukken te maken hebben, die dringend aan restauratie toe zijn. Tot in de 19e eeuw werden lompen als grondstof voor het papier gebruikt. Maar langzamerhand ging men over tot houtcellulose als grondstof, waar o.a. bepaalde zuren aan toegevoegd werden. Gevolg is dat het papier binnen relatief korte tijd sterk is verkleurd en in sommige gevallen helemaal bros is geworden. De kwaliteit van het 15e of 16e eeuwse papier is dan ook over het algemeen veel beter dan het 19e eeuwse.

Naast de inwerking van de zuren is vocht en de daarmee gepaard gaande schimmelvorming een grote bedreiging voor de archiefstukken. De schimmels voeden zich met het papier en vreten zich a.h.w. door het papier heen. Deze vorm van aantasting komt vaak voor bij die archieven die een lange reeks van jaren op doorgaans vochtige zolderkamers hebben gelegen. Vooral wanneer de archivalia tegen een vocht-doorlatende muur hebben gestaan, is de schade aanzienlijk.

Dit zijn wel de meest voorkomende oorzaken van verval, maar daarnaast komt het ook wel eens voor dat er insecten of zelfs muizen zich te goed hebben gedaan aan de archiefstukken. Bovendien moeten we niet vergeten dat ook (fel) zonlicht een negatieve invloed uitoefent op archiefstukken (verkleuren) en vooral tegenwoordig komt daar dan nog de alom aanwezige luchtverontreiniging bij. Om de archiefstukken tegen vooral deze laatste vorm van aantasting te beschermen, zal nog veel onderzoek nodig zijn.

Om de restaurerende c.q. conserverende werkzaamheden achtereenvolgens te beschrijven, nemen we als voorbeeld een register dat door vocht en schimmels zwaar is beschadigd en een aantal folio's door inktvraat zijn aangetast.

Voordat een register behandeld kan worden, dient eerst de band uit elkaar gehaald te worden. Ook de manier waarop eertijds werd gebonden en het materiaal dat daarvoor werd gebruikt heeft tot ernstige schade geleid. Een register bestaat uit een aantal katernen met daaromheen een kaft van leer, perkament of linnen, dat op een stuk karton gespannen zit. Als de kaft wordt verwijderd wordt de bindwijze zichtbaar. In het verleden werden verschillende bindwijzes gebruikt, waarbij de katernen genaaid werden op touwen of perkamenten riempjes. Wanneer er inderdaad perkament op de rug verwerkt is, heeft dit vaak tot gevolg dat de band helemaal rond getrokken is. Het perkament, vervaardigd van huiden, droogt geheel uit en krimpt daardoor en trekt de katernen steeds strakker aan. Deze komen ten lange leste geheel rond ten opzichte van elkaar te staan. *)

Wanneer de katernen (i.e. een aantal in elkaar gevouwen bladen) los gemaakt zijn kan de behandeling blad voor blad plaatsvinden. Van hieraf is de behandeling dan ook gelijk aan elk willekeurig aangetast los archiefstuk.

Van ieder blad wordt voor alle zekerheid een foto of fotocopie gemaakt, voor het geval er tijdens de werkzaamheden toch iets mis mocht gaan.

Op de eerste plaats wordt de zuurgraad van de te behandelen stukken gemeten. Zoals eerder vermeld zijn de zuren zeer schadelijk voor de archivalia en het is van

*) Het komt regelmatig voor, dat voor de perkamenten riempjes ^{oude} oorkonden, missalen e.d. versneden zijn, waarop nog teksten staan. Om de kosten van het dure perkament te beperken werd dit "tweedehands" materiaal gebruikt.

het grootste belang om de agressieve werking hiervan tegen te gaan. De zuurgraad wordt gemeten met een pH-meter. Op het papier laat men een druppel gedistilleerd water vallen. Wanneer dit in het papier is getrokken, wordt er een elektrode op geplaatst en een meter geeft de zuurgraad aan.

Vervolgens worden de bladen schoon gemaakt. Vooral op de eerste bladen bevindt zich doorgaans veel oppervlaktevuil, meest stofdeeltjes die zich op het papier hebben vastgezet. Dit verwijderen kan op twee manieren, al naargelang de toestand van de stukken. Met een zacht doekje en een weinig radeergom, in poedervorm, kan dit vuil er meestal voor een groot gedeelte af gewreven worden. Als de conditie van het papier het toelaat en vooral als de inkt watervast is, kunnen de bladen ook gewassen worden. Hierbij moet vooral in de gaten gehouden worden dat er geen stukken van het papier afbrokkelen. Als blijkt dat het blad er tegen bestand is, wordt liet in een bak met warm water gedompeld.

Aan het water is een bepaalde hoeveelheid borax (een chemische stof, die zuiverend werkt) toegevoegd. Na enkele minuten laat dan het vuil los. Hierna moeten de bladen enkele malen goed nagespoeld worden.

Als in het vooronderzoek is gebleken dat een stuk een te hoge zuurgraad bezit, wordt het stuk nadat het oppervlaktevuil verwijderd is opnieuw in een bad gedompeld. Aan het water is nu een base (tegenhanger van zuren) toegevoegd. Door het water en daarmee het papier een overdosis base mee te geven, krijgt het stuk zelfs een buffer om de agressie van nieuwe zuren te weerstaan.

Op het rayondepot wordt als base tegen de zuren calciumhydroxide gebruikt. Op bijna elke folio van een register bevindt zich ook nog zeer fijn zand. Dit werd als vloeimiddel gebruikt. Dit zand is met een eenvoudig borsteltje eenvoudig weg te vegen, als die bladen geen verdere behandeling behoeven.

Na deze voorbehandelingen, komt de eigenlijke restauratie aan de orde. Wanneer een blad slechts een licht verval vertoont, met een enkel afgebroken hoekje, is het voldoende om dit blad alleen te verstevigen, het zogenaamde doubleren. Hiervoor gebruikt men het ragfijne Japans papier. Dit wordt aan één zijde of indien nodig aan twee zijden op het archiefstuk gelijmd, niet een speciale lijm, waaraan methylcellulose is toegevoegd. Omdat het Japans papier zo dun is, vervaagt de tekst nauwelijks. Dit doubleren is ook de meest toegepaste methode bij inktvraat. Het Japans papier houdt de letters, die zijn aangevreten, op hun plaats. Aan de lijm kan ook weer calciumhydroxide worden toegevoegd om de zuurwerking tegen te gaan. Wanneer een archiefstuk (in ons voorbeeld een blad uit een register) zwaar beschadigd is, waar stukken van het papier zijn vergaan en door de aantasting andere gedeeltes bijna afbrokkelen, is het nodig om deze ontbrekende delen aan te vullen. Ook dit kan weer op een tweetal manieren geschieden. Bij de eerste methode gaat men te werk met een lichtbak: een kist met een matglazen deksel waaronder TL-verlichting brandt. Op het matglazen deksel wordt het beschadigde stuk gelegd. Daaroverheen komt een vel papier, dat uiterlijk gelijkenis vertoont niet het origineel. Het origineel schijnt door het nieuwe papier heen en met een naald kunnen de ontbrekende delen worden uitgetekend. Wanneer het aan te vullen nieuwe papier uitgescheurd wordt, kan dit aan het origineel gepast worden. Beide delen worden met elkaar verbonden met het al eerder genoemde Japans papier. Deze methode

*Drie fasen: beschadigde archiefstukken (rechts onder), aangevezelde stukken (boven) en het geheel gerestaureerde register (links onder).
Foto : P. Stawinski, S.A. Zuid-Oost Brabant.*

werd in de beginperiode dat het restauratieatelier op het streekarchief functioneerde met succes toegepast.

Met behulp van het restauratieatelier de "Tiendschuur" te Tilburg, werd echter overgegaan tot een nieuwe methode, die sneller werkt en bovendien een mooier resultaat laat zien.

Dit is de zogenaamde aanvezeltechniek. Het principe is dezelfde als de oude methode (ook nu wordt er nieuw papier aangevuld op de plaats waar een gedeelte van het origineel is vergaan) maar de manier waarop de restauratie tot stand komt wijkt sterk af. De aanvezeltechniek is een techniek waar ook weer water aan te pas komt en het is dus zaak om vooraf na te gaan of het papier en de inkt hiertegen bestand zijn. Dit onderzoek geldt uiteraard alleen voor die stukken die geen wasbehandeling hebben ondergaan. Het aanvezelen geschiedt als volgt: In een bak, gevuld met water bevindt zich op een rooster een stuk fijn gaas, ter grootte van de bak. Op dit gaas wordt het te behandelen stuk gelegd. Dit alles bevindt zich ongeveer 10 cm beneden de waterspiegel. In het water dat zich nu op het stuk bevindt wordt papierpap verspreid. Vervolgens laat men het water snel wegstromen.

De papierpap stroomt naar die plaatsen waar het water wordt doorgelaten (dit zijn de gaten in het archiefstuk), maar wordt door het gaasje tegengehouden om weg te stromen en blijft op het gaasje liggen. Onder het archiefstuk ontstaat een vacuüm, waardoor het vocht van het stuk wordt afgezogen en de papierpap zich vastzet op het gaasje tegen de rand van het originele archiefstuk. Het archiefstuk kan nu uit de hak worden getild en het gaasje kan er voorzichtig worden afgenomen. Tussen een tweetal dweilen wordt dan het overtollige water uit het papier en papierpap geperst. Wanneer het onder de pers vandaan komt, zit de papierpap, welke nu nieuw papier is geworden, al aan het origineel archiefstuk vast. Ter versteviging wordt ook nu aan weerszijden Japans papier geplakt. Vervolgens legt men het stuk te drogen en als het bijna droog is wordt het stuk opnieuw geperst, om het mooi glad te krijgen.

Wanneer alle bladen behandeld zijn, kunnen de katernen weer in elkaar gevouwen worden en vervolgens in goede volgorde gelegd. Hierna kan men de katernen die het register vormen opnieuw inbinden, maar de katernen, kunnen ook los opgeborgen worden in zuurvrij casing-papier.

De bij het aanvezelen gebruikte papierpap wordt ter plaatse gemaakt. Het is immers van groot belang dat de hoeveelheid pap die in het water verspreid wordt overeenkomt met de oppervlakte aan te vezelen papier. Gebruikt men te veel pap, dan wordt het nieuwe papier te dik ten opzichte van het origineel, gebruikt men te weinig dan is de hechtcracht onvoldoende. Voor het aanmaken van de papierpap gebruikt men de ook in de papierindustrie gebruikte materialen berkensulfaat en/of samengeperste katoenvezels. Door deze in een mixer gevuld met water, kapot te slaan, houdt men alleen de losse vezels over.

Berkensulfaat is gedeeltelijk een kunststof, katoenvezel is een natuurprodukt. Om ook de kleur van het origineel enigszins te benaderen kan aan de pap nog het bruin gekleurde ingres-papier toegevoegd worden.

Deze aanvezeltechniek werkt sneller dan de klassieke methode, waar vooral het uitkassen veel tijd in beslag nam. Het werken met water verhoogt het risico van nog meer beschadigingen enigszins, maar wanneer het op een zorgvuldige manier wordt toegepast, kan er weinig mis gaan.

Al het hiervoor besproken c.q. conserveringswerk is met behulp van bescheiden middelen, op een verantwoorde wijze uit te voeren. Toch blijft het arbeidsintensief en gelet op de grote achterstand, is er nog voor vele manjaren werk op dit gebied. Op het rayondepot van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant is in ieder geval een begin gemaakt aan het wegwerken van die achterstand.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR:

Spiegel van behoudenis, restauratie van archivalia (tentoonstellingscatalogus), Rijksarchief Utrecht, 1973.

Restauratierapporten van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, rayondepot Oirschot.

De Restaurator, orgaan van de Vereniging van Archiefrestauratoren, diverse jaargangen.

II. GENEALOGIE VAN OSTADE, OIRSCHOTSE TAK

door J.A. van Ostade, Keltenstraat 13, Weert

Van oorsprong is de familie Van Ostade afkomstig uit Asten. In het jaar 1400 woonde er een Johannes van Ostade in het gehucht Onstaden, behorende tot de parochie Asten. Omstreeks 1445 bezit Henrick, de zoon van Johannes een hoeve op Welschot (Strijp) en een hoeve op de Raffendorre (= Raffendonk?) (Oirschot). Op 16 januari 1605 huwt in Haarlem Jan Henricx van Onstade (alias van Eijndhoven), die als wever daarheen is vertrokken, met Janneke Hendericx Arien Driessen (alias van Woensel). Hun zonen Adriaan en Isaak zijn de bekende 17e eeuwse schilders. Adriaan heeft les gehad van Frans Hals en later geeft Adriaan les aan zijn broer Isaak.

Wat hierna volgt zijn de afstammelingen van de Oirschotse tak van de Van Ostades, te beginnen met Henricus (XII). Diens vader Arnoldus (XI) is de stamvader van alle huidige takken Van Ostade. Van de generaties I X zijn nog te weinig gegevens bekend om deze nu al te publiceren.

XI. van Ostade, Arnoldus

z.v. Daniel Aert en Elisabeth Vosch

ged. Moergestel 2-11-1707, begr. Hoge en Lage Mierde 30-5-1777

trouwt te Hoge en Lage Mierde op 27-11-1735 met Helena, d.v. Nicolaas Schoormans, ged. aldaar 28-3-1712, begr. aldaar 7-2-1766

kinderen: allen gedoopt te Hoge en Lage Mierde

Elisabeth Josyna, ged. 30-9-1736

J osephus, ged. 29-10-1738, trouwt te H. en L. Mierde 19-3-1769 met Anna van Eijck

(stamvader van de Turnhoutse-Antwerpse-Goirlese tak)

Nicolaia, ged. 5-1-1741

Cornelius, ged. 13-1-1743, trouwt te H. en L. Mierde 2-4-1769 met Hendriana van den Heuvel

(stamvader van de Turnhoutse-Tilburgse tak)

I lenricus (stamvader van de Oirschotse tak, zie XII)

Cornelia, ged. 14-4-1747

Eilippus, ged. 13-1-1749

Nicolaus, ged. 5-3-1751, trouwt te Riel 20-6-1777 met Cornelia van der Voort, hertrouwt te Poppel 4-5-1788 met

Maria Anna van Beers

(stamvader van de Poppelse tak)

Adrianus, ged. 5-4-1754

XII. van Ostade, Henricus

z.v. Arnoldus en Helena Schoormans

ged. Hoge en Lage Mierde 13-4-1745

trouwt te Hilvarenbeek 22-11-1772 met Elisabeth, d.v. Johannes Smulders

kinderen: allen gedoopt te Diessen

Arnoldus (zie XIII)
 Willebrordus, ged. 5-6-1775
 Cornelius, ged. 20-10-1776
 Nicolaas, ged. 6-4-1778
 Joannes, ged. 26-12-1779, hegr. Diessen 27-1-1797
 Helena, ged. 9-11-1781

XIII. van Ostade, Arnoldus
 z.v. Henricus en Elisabeth Smolders
 ged. Hilvarenbeek 9-5-1773, overl. Oirschot 27-3-1830
 trouwt te Oirschot 23-2-1811 met Petronella. d.v. Adriaan van Elderen en Agnes van Beers, ged. Oirschot 19-12-1782. overl. aldaar 2-1-1845
 kinderen: Joannes. geb. Diessen 8-10-1812, overl. aldaar 23-10-1812
 Hendrik (zie XIV)
 Elisabeth, geb. Oirschot 6-12-1819, overl. aldaar 20-10-1842
 ioanna, geb. Oirschot 2-1-1824, overl. aldaar 6-7-1892, trouwt te Oirschot 24-11-1860 met Johannes, z.v. Martinus van de Kerkhof en Helena van Kuijk, geb. Oirschot 19-10-1826, overl. aldaar 25-1-1888 (uit dit huwelijk geen kinderen)

XIV. van Ostade, Hendrik
 z.v. Arnoldus en Petronella van Elderen
 geb. Diessen 16-3-1815, overl. Oirschot 7-3-1871
 trouwt te Liempde 25-1-1846 met Eransijna, d.v. Jacobus van Bakel en Anna Maria Kluijtmans, geb. St. Michielsgestel 10-4-1819, overl. Oirschot 10-1-1892
 kinderen: Petronella, geb. Liempde 29-4-1846
 Arnolda, geb. Oirschot 25-4-1848, overl. aldaar 6-2-1915, trouwt te Oirschot 20-11-1874 met Cornelis, z.v. Wilhelmus Vriens en Johanna K luitmans, geb. Oirschot 2-10-1840, overl. aldaar 13-6-1914 (uit dit huwelijk 12 kinderen)
 Jacobus, geb. Oirschot 20-9-1850, overl. aldaar 30-1-1915, trouwt te Oirschot 14-6-1876 met Dorothea, d.v. Gerardus Snelders en Petronella van de Poel, weduwe van Johannes van de Wiel, geb. Best 19-3-1827 (uit dit huwelijk geen kinderen)
 Henricus, geb. Oirschot 15-2-1854, overl. aldaar 25-3-1877
 Joannes (zie XV)
 Franciscus, geb. Oirschot 14-3-1861, overl. Eindhoven 12-4-1940, trouwt te Oirschot 10-10-1884 met Elisabeth, d.v. Nicolaas van Uly en Petronella van de Pol. geb. Oirschot 7-6-17-1844, °vert. Gestel 6-10-1915
 (kind: Nicolaas Henricus, geb. Oirschot 31-10-1889 overl. Valkenswaard 19-6-1973, trouwt te Gestel

26-4-1915 met Wilhelmina van Hout, geb. Gestel
 28-10-1894, overl. Eindhoven 26-8-1965: kinderloos)

XV. van Ostade, Joannes
 z.v. Hendrik en h ransijna van Bakel
 geb. Oirschot 25-9-1857, overl. aldaar 12-12-1902
 trouwt te Oirschot 13-1-1885 met Petronella*, d.v. Johannes Peter van Rijen en Johanna Maria van Nunen, geb. Oirschot 19-1-1864, overl. aldaar 11-5-1921 (* voor het tweede huwelijk van Petronella zie hieronder)
 kinderen: Francisca Maria, geb. Oirschot 17-12-1885, overl. aldaar 7-5-1941, trouwt te Vessem 17-5-1923 met Johannes, z.v. Hendrik van Straten en Johanna Maria van Erp, geb. Oirschot 2-12-1887. overl. Eindhoven 24-3-1964 (uit dit huwelijk 3 kinderen)

Henricus (zie XVIa)
 Johannes, geb. Oirschot 25-4-1888, overl. aldaar 13-4-1889
 Maria, geb. Oirschot 17-8-1889, overl. Middelbeers 1-2-1940, trouwt te Oirschot 19-1-1920 met Johannes Jacobus z.v. Adriaan Huijbregts en Adriana van Vechel, geb. Oostelbeers 17-5-1892, overl. Eindhoven 10-11-1943 (uit dit huwelijk 5 kinderen)
 Petronella, geb. Oirschot 27-3-1891, overl. aldaar 17-1-1892
 Antonia, geb. Oirschot 1-9-1892, overl. aldaar 28-12-1899
 Johanna Maria Catharina, geb. Oirschot 28-9-1894, overl. Eindhoven 8-1-1964, trouwt te Oirschot 19-8-1912 met Johannes Wilhelmus, z.v. Cornelis Eikemans en Helena van den Biggelaar, geb. St. Oedenrode 13-6-1889, overl. Son 11-1-1967 (uit dit huwelijk 9 kinderen)
 Johanna, geb. Oirschot 27-4-1896, overl. Middelbeers 2-3-1930, trouwt te Oirschot 3-5-1920 met Franciscus, z.v. Wilhelmus Adrianus van den Berk en Henrica van Bommel, geb. Oirschot 9-4-1889, overl. Middelbeers 29-4-1952
 Johannes (zie XVIb)
 Franciscus Jacobus (zie XVIc)
 Jacobus, geb. Oirschot 6-4-1901, overl. aldaar 21-4-1902
 Arnoldus (zie XVIId)

XVIa. van Ostade, Henricus
 z.v. Joannes en Petronella van Rijen
 geb. Oirschot 6-12-1886, overl. Eindhoven 22-4-1969
 trouwt te Woensel 4-7-1915 met Johanna, d.v. Johannes Kox en Allegonda , geb. Duizel 28-4-1891, overl. Eindhoven 6-9-1972
 kinderen: Joannes Martinus, geb. Woensel 21-6-1917
 Allegonda, geb. Woensel 25-4-1919
 Petronella Francisca, geb. Eindhoven 20-1-1921
 Johanna Hendrica, geb. Eindhoven 20-1-1921

1st huwelijk te Oirschot 12-10-1903 met Marinus Joannes, z.v. Cornelius Bressers en Petronella van de Ven. geb. Oirschot 21-10-1874, overl. aldaar 8-1-1973

kinderen Bressers :

Petronella, geb. Oirschot 30-5-1904, overl. aldaar 14-10-1974, trouwt te Oirschot 1-6-1927 met Cornelis, z.v. Adriaan Smetsers en Adriana van Houtum, geb. Oirschot 22-10-1902, overl. Eindhoven 1-5-1980

Cornelia Adriana, geb. Oirschot 11-11-1904, trouwt te Oirschot 1-5-1928 met Johannes Cornelis, z.v. Petrus Smulders en Ida Maria van Nunen, geb. Licmpde 6-8-1903, overl. Boxtel 25-12-1965

EEN EEUW SINT ODULPHUSSCHOOL

Dit keer een gedicht van Toke van de Ven-Lommers t.g.v. het honderdjarig bestaan van de Oirschotse Sint Odulphusschool dat van 3 - 10 juni uitbundig gevierd werd. Dit gedicht verscheen eerder in het boekje "Sint Odulphusschool, honderd jaar jong" dat bij die gelegenheid door het "Comité Eeuwfeest Sint Odulphusschool" werd uitgegeven.

Redactie

EEN EEUW SINT ODULPHUSSCHOOL

De Odulphusschool midden in het centrum gelegen
Aan het kruispunt van bekende, Oirschotse wegen.
Die school, die vol luister, haar eeuwfeest mag vieren,
Herinnert aan 'n tijd van veel jeugdig plezieren
Wat heeft deze dorpsschool een prachtig verleden
In vroegere tijd was ze, anders als heden.
Ze groeide steeds mee niet gebouwen en normen
Om Oirschotse jongens in beginsel te vormen.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten

De meesters van toen, die ik hier nu beschrijf
Ze droegen nog boorden, zo hoog en zo stijf
De ketting op 't vest, in een sierlijke hoog
Een kostbaar horloge, dat 'r ook niet om loog
Men rookte sigaren, 't gaf blijkbaar plezier
Ze liepen zo trots en, zo statig en fier
Die meesters, wat waren ze, keurig en fijn
Ze dwongen respect af, bij groot en hij klein.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

De meesten van ons hebben Schreurs nog gekend
Dat hoofd had de jongens beslist niet verwend
En ook meester Bogmans een hele bekende,
Die had veel begrip voor zijn dartele bende.
En niet te vergeten ook Juffrouw de Vocht
Die met 't liniaaltje altijd klappen verkocht.
Die meesters en juffrouws een heel legioen
Die ons nog doen denken aan tijden van toen.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

De speelplaats, met vroeger een heg er omheen
Die later in de loop van de jaren verdween
Die speelplaats was vroeger nog helemaal van zand
Een gat voor de schietbol werd gemaakt met de hand
Het spelen niet repen was jongens plezier
't Was veelal goedkoop en onschuldig vertier
De pomp, die daar midden op de speelplaats nog stond
Die zorgde voor water recht in uwe mond.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

De jongens, ze kwamen uit deze contrei
Het dorp, Oude Grintweg, Den Heuvel, de Hei
Ze kwamen gewoonlijk ook helemaal te voet
De meesten op klompen, dat weet ik nog goed
Bij 't vechten dan waren die klompen gemak
Men hield toen niet altijd z'n handen op zak
Men had wel 'n wapen, dat was dan een klomp
En was je niet koest, nou dan kreeg je een stomp.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

En enkelen kregen toen ook Franse les
Die hadden bij 't doorleren zeker succes
En diep uit het hard werd geregeld gezongen
Piet Hein, of de plichten van iedere jongen
Ik denk aan de kachels, die grote salamanders."
Zo'n grote lokalen, hoe kon het ook anders
Die kachels, ze stonden al volop te branden
Als de Oirschotse jeugd in de klassen belandde.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

Ik spreek van de 20er - 30er jaren,
De tijd dus dat er geen schoolreisjes waren.
Een dag "Witte Bergen", was een jaarlijks festijn
Waar de jeugd van vandaag nog jaloers op kan zijn.
Op 't eind van het schooljaar, dan was er zo'n dag
Dat de hele bemanning in die zandwoestijn lag
Ravotten en stoeien, dat kun je wel raden
't Boterfabriek zorgde voor melkchocolade.

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

Er is in 'n eeuw veel veranderd misschien
Dat alles floreerde is nu nog te zien
Ik bewonder eenieder, die mee heeft gedaan
En de Oirschotse jeugd altijd bij wist te staan
De laatste halve eeuw Meester Schreurs en de Wit
De huidige van Moorsel, die er nu nog in zit
"Odulphus" de school voor de Oirschotse jeugd
Daar voedde men op, steeds in eer en in deugd !!!!

De Oirschotse mannen, die hier iets van weten
Hebben beslist op Odulphus gezeten.

Toke

LIMMERICKEN

Odulphusschool, nu honderd jaren,
Wat kon men daar wijsheid vergaren

Een jongen van toen
Werd 'n man van fatsoen
Dat durf ik gerust te verklaren!

Odulphusschool mag ik je even,
Een blijk van bewondering geven
De mannen van nu
Danken heel veel aan U
Gij hebt hun gevormd voor het leven.

Toke

IV. 01 RSCHOTSE ZOEN-ACCOOR DEN

A. Zoenen wegens doodslag, nrs. 26 - 30.

door J. Lijten m.m.v. L. v.d. Mierden voor de transscripties.

Behlave in zoen nr. 26 zijn in deze publikatie zowel slachtoffers als daders allen Oirschotse ingezetenen.

Wat wij vermoedden namelijk, dat in Oirschot, waar niets schriftelijk was vastgelegd over de condities bij zoen-accorden, de devaluatie van bedevaarten eerder zichtbaar zou worden dan in de steden, waar veel in geschreven bepalingen was vastgelegd, begint zich enigszins af te tekenen. Wij constateren, dat in het begin der zestiende eeuw reeds vele bedevaarten afkoopbaar worden.

De aandachtige lezer zal opmerken, dat wij met het begrip kloosterwinning enigszins in de mist geraken. Waarschijnlijk heeft zich in deze tijd een verschuiving in dit begrip voorgedaan, die later hopelijk duidelijker zal worden. Een pasklare oplossing, die sommigen zo gemakkelijk bij de hand hebben, kan ik u (nog) niet geven. Op enkele Oirschotse personen en situaties begint een bepaald licht te vallen. Ofschoon we voorzichtig moeten zijn met het trekken van conclusies, kunnen we toch wel /eggen, dat er niet zoveel nieuws onder de zon is en dat allerlei verwickelingen en intriges op alle tijden en plaatsen met meer of minder variaties terugkeren.

nr. 26

1520 februari 25.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP HENRICK J ANSSOEN VAN DEN DOEREN, ALIAS SCRIVERS.

R.A. nr. 129, Oirschots schepenprotocol van 1520, inliggend aan het einde.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Henrick Janssoen van den Doeren.

Dader : Gerit van Wayenberch uit Neerykx (Neerijssche)

Zoencommissie :

namens het slachtoffer: Henrick van Esch, priester

Wilhem van Petershem, priester

Philips van den Doeren, vorster

namens de dader:

Mr. Arnd van der Ameyden, rentmeester der Merode's

Gysbrecht die Cremer, schepen

Uitspraak :

A. Verzoening, niet uitdrukkelijk uitgesproken, maar ingesloten in de belofte van partijen, om zich aan de uitspraak te houden.

B. Voorwaarden

1. materiele vergoeding

a. zoengeld: 53 gulden in 3 termijnen, maar volgens aanbod 20 gulden onmiddellijk

geestelijke genoegdoening

- a. 350 zielmissen (kloosterwinning)
1 dertigste (daarvoor 1 gulden te betalen)
- c. bedevaarten: Trier, vóór 24 juni te vertrekken
Rome, afkoopbaar met 8 Rijns gulden voor de kerk.
- d. 4 pond was (kaarsen) bij de voetval (te betalen met 22 stuivers)
- f. 8 Rijns gulden voor de kerk tot afkoop van de bedevaart naar Rome

3. schulderkenning

- a. vergiffenis vragen: voetval, niet nader omschreven
- b. wijken: verbanning voor altijd uit Oirschot, 's-Hertogenbosch en Moergestel (hij mag er ook niet passeren)
Wijken in herbergen slechts algemeen genoemd

Afwikkeling.

Onmiddellijk na de minuut is aangetekend, dat de partijen ter weerszijden beloofd hebben, de zoen te onderhouden.

Kwitantie voor de betaling van de eerste 20 gulden van het zoen-geld, 1 gulden voor het dertigste en 22 stuivers voor 4 pond was is genoteerd bij de akte.

COMMENTAAR.

De akte is in het protocol niet zo uitvoerig opgeschreven, als dit bij zoen-accorden gebruikelijk was, maar in de gewone minuut-vorm met afkortingen, ook van hele formule-achtige zinsneden, zoals dat voor de meeste akten gebeurde.

Als woonplaats van de dader wordt genoemd Neerykx; dit zal wel Neer-LIssche zijn in de buurt van Leefdaal. Daar de Merode's ook heren van Leefdaal waren, kwamen relaties met die omgeving niet zelden voor. Het slachtoffer zal een inwoner van Oirschot geweest zijn uit de bekende en uitgebreide familie van den Dooren. Ook heeft de moord vermoedelijk in Oirschot plaatsgevonden en is de dader daarna gevlucht. Hij was zelf niet bij de zoen aanwezig, maar werd vertegenwoordigd door zijn broer Andries en drie anderen, die voor Oirschot vreemde namen droegen.

De arbiters zijn allen uit Oirschot. Henrick van Esch en Wilhem van Petershem zijn we reeds meermalen tegengekomen. 1) Philips van den Doeren komt hier voor de eerste maal voor als arbiter. Hij was reeds lang in functie als vorster. 2) Mr. Arnd van der Ameyden was een zoon van de bekende Danel uit zijn eerste huwelijk met Aleyt Backx. 3) Hij was rentmeester van de Merode's en zal als zodanig meermalen in Leefdaal gekomen zijn. 4) Aan hem moesten dan ook alle betalingen gedaan worden. De betalingen, die geschieden bij gelegenheid van het sluiten van de zoen, zijn bij de akte gekwiteerd. Voor de latere betalingen zullen door Mr. Arnd wel persoonlijk kwitanties zijn afgegeven. Gijsbrecht die Cremer was zittend schepen van dat jaar, al wordt dat in de akte niet gezegd. Hij was arbiter geweest in 1503 en zal reeds op jaren geweest zijn. 5)

Voor de dader is er een arbiter minder. Het is mogelijk, dat de familie alleen Mr. Arnd van der Ameyden als rentmeester gekend heeft en dat Gijsbrecht die Cremer als oudste van de zittende schepenen van overheidswege is toegevoegd. Bezwaarlijk hoefde dit niet te zijn, daar de uitspraak toch "eendrechtelyck" diende te geschieden.

Het vergiffenis vragen zou moeten geschieden door de dader of zijn broer. Er is wel sprake van voetval, maar bepalingen als "in ondergoed" en "blootvoets" ontbreken en zullen wel niet geëist zijn, als de broer de voetval deed.

De verbanning is absoluut. wat zonder groot bezwaar mogelijk was voor iemand. die zo ver weg woonde. Dat deze ook gold voor 's-Hertogenbosch en Gestel, zal er wel op duiden, dat de familie van het slachtoffer daar regelmatig kwam. Op ontmoetingen was dan ook niet veel kans meer, zodat het wijken in herbergen slechts terloops genoemd wordt.

Daar hier duidelijk gezegd wordt, dat voor de kosten van het dertigste 1 gulden gegeven moest worden, moeten we wel aannemen, dat dertigste gebruikt wordt in de ons bekende zin, dat gedurende een maand voor de overledene het gebed gevraagd werd.

NOTEN.

Ilenrick van Esch in de zoenen nrs. 13, 14, 15, 18, 21, 22 en 24.

Wilhem (Danelzoon) van Petershem in de nrs. 18, 19, 20, 22, 23 en 25.

De eerste maal, dat hij voorkomt als vorster, is in 1503, prot. van 1503, fol. XXXv; daarna wordt hij regelmatig genoemd tot 1533.

Frenken, Genealogieën van enkele vooraanstaande Meierijsche geslachten, 's Hertogenbosch 1918, blz. 6.

A.R.A. Brussel, Archief der familie van Merode, rekening van rentmeester Mr. Arnd van der Ameyden over 1510 - 1521, nr. V.D.A. 472.

(Schaduwarchief der Merode's in Oirschot, II, 165 - 208.)

Gysbrecht die Cremer komt herhaaldelijk als schepen voor in het protocol van 1520; hij trad nog op als schepen in 1523, maar overleed in dat jaar op 14 oktober na een lange staat van dienst als schepen vanaf 1501, zie titelfolio van het protocol van dat jaar. Hij was arbiter in zoen nr. 15.

nr. 27

1520 juli 11.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP DIRCK GERART SYMONSSOEN.

Deze akte is gepubliceerd door A.v. Sasse v. Ysselt in Taxandria jrg. VIII (1901), blz. 256 - 258, vermoedelijk naar het schepenprotocol van 1520. In dit protocol, waarvan verschillende bladen zijn losgeraakt, is de tekst niet meer te vinden.

SAM ENVATTING.

Slachtoffer: Dirck Geraert Symonsson

Dader : Claus Goyaert Willems

Zoencommissie :

namens het slachtoffer: Adriaen Vos

Rutger van den (Stadeacker)

namens de dader:

Loywich van Herzei

Mr. Arnd van der Ameyden

Uitspraak :

A. Verzoening, niet uitdrukkelijk uitgesproken. maar veronderstelt, want de uitspraak is te onderhouden 'van beyden partyen op soenrecht ende soenbreecke'

13. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld: 25 gulden in 3 termijnen
 - geestelijke genoegdoening
 - a. 700 7 zielmissen (twee cloesterwinnings)
 - 1 dertigste
 - c. bedevaart: Rome, binnen het jaar
 - d. 2 kaarsen van een pond hij voetval
 - f. houten kruis zetten op de plaats van de misdaad
3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen: voetval in de kerk op zondag 22 juli
 - b. wijken: verbanning: uit (»schot 6 jaar
 - nooit meer wonen in Aarle en Straten
 - wijken op wegen en in herbergen als gewoon

Afwikkeling.

In de akte zelf is opgenomen de borgstelling voor de zoen door een broer en een zwager van de dader. Verder is niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR.

De tekst.

A. v.Sasse v.Ysselt vermeldt bij zijn publikatie alleen in het algemeen, dat de tekst ontleend is aan de Oirschotse schepenprotocollen. Dat was de gewoonte in die tijd. Het "gewone volk" mocht blij zijn, dat de "heren" het genadiglijk hun vondsten voorzetten. Enige kritische benadering van de door hen verzorgde publikaties was voor de heren totaal onvoorstelbaar. Toch hebben wij het onvoorstelbare gewaagd. Daar de tekst van dit zoen-accoord onvindbaar was, hebben wij de volgende publikatie van v.Sasse v.Ysselt kritisch onder de loep genomen. Dit is het zoen-accoord van 29 maart 1531.6) Wij hebben geconstateerd, dat de transscriptie nogal haastig en slordig gedaan is. De uitgangen van woorden zijn dikwijls willekeurig en onjuist weergegeven. De interpunctie is dikwijls onlogisch. Dit neemt niet weg, dat voor een enigszins ingewijde de tekst als geheel voldoende overkomt Met deze gedachte in ons achterhoofd hebben wij gemeend, de verloren gegane tekst met voldoende zekerheid te kunnen teruglezen uit de publikatie in Taxandria.

De datering.

Als jaartal vermeldt v.Sasse v.Ysselt het jaar 1520 tussen haakjes. Het zal niet in de akte gestaan hebben, maar hij zal het vermoed hebben. omdat hij de akte vond in het protocol van 1520. Dit rijmt met het verdwijnen van de tekst, omdat in het betreffende protocol vele bladen losgeraakt zijn. Zekerheid omtrent het jaartal is alleen te krijgen aan de hand van de schepenen, die als getuigen over de akten stonden. v.Sasse v.Ysselt transcribeert die als volgt: "Testes Vossen et Cremer." De uitgang "en" hij Voss zal wel zijn gebruikelijke transscriptie-fout zijn en de schepenen

zullen geweest zijn (Adriaan Willems) Voss (van Beerze) en ((ijsbrecht die) (revier, die inderdaad schepenen waren in het jaar 1520.

De arbiters.

De eerst vernielde arbiter is Adriaen (Willems) Voss (van Beerze). Hij was zittend schepen en practisch zeker president-schepen.7) Van de tweede arbiter vermeldt v.Sasse v.Ysselt slechts Rutger van den Dit is practisch zeker Rutger van den Staeacker (of Staecker of Stayacker). Deze naam zal voor v.Sasse v.Ysselt onbekend zijn geweest en daarom niet te ontcijferen. Hij is reeds meermalen voorgekomen.8) Daar hij in Best woonde. is het voor de hand liggend, dat hij gevraagd werd, omdat het slachtoffer vermoedelijk woonde bij de grens van Aarle en Straten. Ook Loywich van I lersel is als arbiter voorgekomen en herhaaldelijk schepen geweest.9) Mr. Arnd van der Ameyden is in het vorige zoen-accoord vermeld.

Het accoord.

Over de families van slachtoffer en dader zijn we niet ingelicht. Het zoengeld is laag, maar liet aantal zielmissen erg hoog, als we tenminste de "twee cloesterwinnings" op de gebruikelijke manier mogen verstaan. Maar uit de volgende zoen-accorden groeit het vermoeden, dat het begrip kloosterwinning, wat betreft aantal zielmissen, lijkt te verschuiven. Uit de bepalingen van het wijken moeten we wel afleiden, dat de heide families in de omgeving van Aarle-Straten woonden.

NOTEN.

- 6) Taxandria jrg. VIII (1901). blz. 258 - 261.
- 7) Zie over hem Campinia jrg. 13, nr. 47 (okt. 1982). zoen nr. 16, blz. 166 e.v. Verder was hij arbiter in de nrs. 17, 19, 23 en 25.
- 8) Zie over hem Campinia jrg. 13, nr. 48 (jan. 1983), zoen nr. 22, blz. 50 - 52 en zoen nr. 24, blz. 57.
- 9) Hij was arbiter in zoen nr. 14: daar is hij vernield als schepen vanaf 1467 tot 1495. Hij is nog schepen geweest in 1498 en president-schepen in 1501, 1504, 1507, 1510, 1513 en 1519. Hij had dus een enorme staat van dienst en moet hoogbejaard zijn geweest. Toch zou hij in 1522 nogmaals president-schepen worden. Zie de beginfolio's van de schepenprotocollen der betreffende jaren.

nr. 28

1520 sept. 5.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP PETER PETERSOEN VAN GERWEN
R.A.N B., R.A. nr. 129, Oirschots schepenprotocol van 1520. inliggend aan het einde.

SAMENVATTING.

Slachtoffer: Peter Peterssoen van Gerwen
Dader: Thomas den Hoppenbrouwer

Zoen-commissie:
namens het slachtoffer: Hendrick van der Lulsdonck

namens de dader: Andries van den Laeck
 Loywich van Hersel
 Adriaen Voss

Uitspraak:

A. Verzoening: niet uitdrukkelijk uitgesproken maar aan het einde der akte wordt bepaald, dat de familie van de overledene moet beloven, zich aan de zoen te houden.

13. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld: 150 gulden in 3 termijnen
 - geestelijke genoegdoening
 - a. "XX cloestersgewinnen XX zielmissen" (400 zielmissen?)
 - c. bedevaarten: Trier binnen het jaar
 Rome afkoopbaar met een bedrag door de arbiters vast te stellen
 - d. 4 kaarsen: 2 bij de voetval en nog 2 afzonderlijk
3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen en voetval apart vermeld
 - b. wijken: verbanning: 2 jaar niet in Spoordonk in een herberg komen en niet in de noorder zijbeuk der kerk
 wijken in herbergen als gewoon
4. bijzondere bepaling : de dader mag niet met een wapen in de kerk komen.

Afwikkeling.

Akte van algehele kwijting voor alle bedongen verplichtingen, door Jan de zoon van het slachtoffer afgegeven aan de dader op 23 augustus 1521, is genoteerd in het protocol van 1521, fol. XXXIXvo.

COMMENTAAR.

Ofschoon A.v.Sasse v.Ysselt suggereert, dat de door hein niet gepubliceerde zoen-accorden niets bijzonders bevatten,10) heeft de voorliggende zoen-akte nogal enkele eigenaardigheden. Zij bracht ook nogal wat paleografische moeilijkheden mee en met een glimlach hebben wij verondersteld, dat deze de onuitgesproken redenen waren, waarom v.Sasse v.Ysselt deze zoen niet gepubliceerd heeft.

De betrokken personen.

Het slachtoffer, Peter Peterssoen van Gerwen. is uit de toen en nu nog bekende en uitgebreide Oirschotse familie. Zij kwamen niet voor onder de regenten. Blijkens de bepalingen zal het slachtoffer in Spoordonk gewoond hebben. Maar wie was Thomas de Hoppenbrouwer? Wij veronderstellen, dat hij de stadhouder was van de kwartierschout van Kempenland. In ieder geval was hij dat in 1526 en 1527.11) Nu wil het er bij ons niet in, dat iemand na een moord nog als zodanig benoemd zou worden. Dat wij hem als zodanig niet eerder konden signaleren in het schepenprotocol, hoeft geen bezwaar te zijn, daar in het schepenprotocol de stadhouder en zelfs de kwartierschout zelf slechts per toeval genoemd worden. Deze Thomas, die brouwer was en herberg hield, moet een irritante persoon geweest zijn, tegen

wie zelfs een moordaanslag beraamd werd, waarbij de aangewezen uitvoerder gezegd had: "Zou ik die moordenaar niet doodslaan? Hij heeft mijn moeder en mijn nicht in zijn eigen huis willen vermoorden"12) In dit licht zullen de bepalingen wat reliëf krijgen.

De arbiters.

Hendrick Janssoen van der Lulsdonck, ook genoemd Heyn die Verwer, zijn we nog niet als arbiter tegengekomen. Hij was schepen in 1510 en 1513 en zou nog als zodanig terugkeren in 1524. Hij woonde waarschijnlijk in Spoordonk of was daarvan afkomstig, namelijk van de hoeve Lulsdonck. Dit kan de reden geweest zijn, dat hij door de Spoordonkse familie van het slachtoffer als arbiter gevraagd is. De andere arbiter van het slachtoffer was Andries van den Laeck uit Best. Heeft men in Best en Spoordonk de regenten van het centrum toch enigszins als een klik beschouwd? Andries van den Laeck was arbiter geweest bij zoen nr. 24 als zittend schepen. De arbiters van de dader zijn bij de vorige zoen besproken. Pikante bijzonderheid is, dat Adriaen Vos indertijd als schout moeilijkheden heeft gehad .13)

De bepalingen.

Het zoengeld is aan de hoge kant, maar de brouwer zal het goed hebben kunnen betalen en het slachtoffer had naast de zoon, die optrad, in elk geval nog een minderjarige zoon.

Een moeilijkheid geeft de omschrijving van het aantal zielmissen.

Onder 2.a. vindt men de letterlijke aanduiding, maar daaraan moet worden toegevoegd, dat schuin boven de XX van zielmissen nog een streepje staat. Dit leek ons geen mislukte (' maar zou dat toch wel kunnen zijn. In het eerste geval lijkt het de bedoeling, dat de dader in 20 verschillende kloosters telkens 20 zielmissen moest laten doen. Vandaar de 400 zielmissen tussen haakjes. Is het streepje toch een C bedoeld, dan lijkt de verklaring, dat in ieder van de 20 kloosters 100 zielmissen moesten gelezen worden, dus in totaal 2000.

Ook liet vergiffenis vragen heeft iets aparts. In de oudst bekende zoen-accorden moest in de kerk uitdrukkelijk aan de familie van het slachtoffer vergiffenis gevraagd worden. Later schijnt dit in onbruik te zijn geraakt, wordt het tenminste niet meer vermeld. Men schijnt ermee tevreden geweest te zijn, dat de boeteling blootsvoets en in ondergoed, met kaarsen in de hand, geknield de zielmis bijwoonde en dan door de pastoor werd "opgenomen" en het koor in geleid, om daar zijn kaarsen neer te zetten. Hier wordt naast deze gebruikelijke "voetval" uitdrukkelijk gesproken over vergiffenis vragen. al is het min of meer voorwaardelijk: "alsoe verre als sy 't begeren." Men heeft de dader wel flink willen vernederen. Het urgeren van deze eis is misschien afhankelijk geweest van de verandering in zijn blijkbaar nogal aanmatigende houding. Wij zullen hieraan ook moeten denken bij de eis, dat hij niet meer zou "wandelen" in de noorder zijbeuk der kerk, en bij de bijzondere bepaling, dat hij "met geen en largen messen (sal) gaen wandelen in der kercke, timer sal 't albynden ende sette't daer 't hem gelieven sal." Blijkbaar had hij - in zijn functie als stadhouder'? - de arrogante gewoonte, om, tegen de voorschriften in, een sabel te dragen in de kerk.

We hebben al eens geconstateerd, dat er gewoonlijk iets aparts aan de hand was,

als er een kwitantie voor volledige afdoening van een zoen gevonden werd tussen Oirschotse mensen onderling. Gezien zijn functie maar ook gezien zijn karakter zal Thomas den Hoppenbrouwer er prijs op gesteld hebben, te kunnen aantonen. dat zijn onaangename affaire helemaal was afgedaan. Vandaar. Gezien de latere wederwaardigheden rond deze persoon kunnen we wel concluderen. (lat hij door deze vermedering niet veel geleerd had. Dergelijke karakters zijn gewoonlijk nogal hardleers.

Dat de zoen-commissie het toezicht had op de uitvoering van de voorwaarden, blijkt uit de bepaling, dat hij overlijden van één van hen de overige drie een nieuwe neutrale arbiter mochten aanwijzen.

NOTEN.

- 10) Taxandria jrg. VIII (1901). blz. 256.
- 11) Thomas den Hoppenbrouwer, stadhouder. trad in de jaren 1526 en 1527 op als gemachtigde van de Oirschotse brouwers in een proces voor de Raad van Brabant te Brussel inzake de verdediging van liet Oirschotse privilege van vrijdom van gruit. (Privilege verleend door hertogin Johanna op 5 december 1386. G.A. Oirschot, charter nr. 27. Gepubliceerd in Campinia, jrg. 2, nr. 5 (april 1972), blz. 19.)
Protocol van 1526, fol. XLVIvo, LVIII en LXVIIvo; protocol van 1527, fol. XLI, LXvo e.v.
Op 14 december 1526 bleef bij borg voor de nieuwbeneemde kwartierschout Korstiaen Koenen, protocol 1526, fol. XCVv^o.
In 1527 trad hij in zijn kwaliteit als stadhouder op als arbiter bij een civiele zoen, protocol van 1527, fol. LXVI en LXXXII.
- 12) Dit is ontleend aan een gerechtelijke verklaring voor schepenen van 21 mei 1533, protocol van 1533, fol. LVIII - LIX.
- 13) Campinia jrg. 12, nr. 47 (okt. 1982), blz. 168, noot 18.

nr. 29 1526 maart 9.
ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP ADRIAEN GOYARTSSOEN VAN DEN HOEVEL

R.A.N.B., R.A. nr. 130, Oirschots schepenprotocol van 1526, fol. XXXV.

SAMENVATTING.

Slachtoffer: Adriaen Goyartssoen van den Hoevel
Dader: Bernard van den Weyer

Zoen-commissie
namens liet slachtoffer Wilhem van Petershem, priester
Dirck de Hoppenbrouwer, schepen
Philips van den Doeren, vorster
namens de dader: Jacop Philips van Geldrop, kanunnik
lienrick van Esch, priester
Goyart Willem Aelbrechts

Uitspraak:

- A. Verzoening uitgesproken aan het eind met vermelding van instemming der partijen.
- B. Voorwaarden
 - 1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld: 100 gulden in 3 termijnen
 - b. voor smartegeld en dokterskosten aan Goyaert, broer van het slachtoffer, die blijkbaar door de dader gewond was: 12 Rijns gulden.
 - 2. geestelijke genoegdoening
 - a. 700 zielmissen (twee cloestergewinnen) (of is dit 200?)
3 dertigsten
 - c. bedevaarten: Rome → beide afkoopbaar met 20 Rijns gulden
Compostella aan de familie van het slachtoffer
 - d. 2 kaarsen
 - 3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen of voetval wordt niet genoemd
 - b. wijken: verbanning: 3 jaar uit Oirschot
uit Naastenbest en Verrenbest, zolang Goyaert de gewonde broer, leeft
wijken op wegen en in herbergen als gewoon

Afwikkeling.

In de akte is opgenomen de borgstelling door drie personen uit bekende families. Bij de akte is nog aangetekend, zoals gebruikelijk, dat de dader belooft, zijn borgen schadeloos te houden.

Kwitantie voor algehele afdoening van alle financiële verplichtingen van 14 april 1527 is geregistreerd in het schepenprotocol van 1527, fol. LIII.

COMMENTAAR.

Uit de bepalingen kunnen we wel opmaken, dat zowel slachtoffer als dader in Best woonden. Bij de vechtpartij, waarbij Adriaen Goyartssoen van den Hoevel gedood werd, is diens broer Goyart blijkbaar door dezelfde dader gewond. Deze Goyart Goyartssoen van den Hoevel treedt bij de zoen op namens de familie van het slachtoffer. Ook voor zijn verwonding moet smartegeld en "meestergeld" betaald worden. (1.b.) Uit de context blijkt, dat dit "meestergeld" de naam is voor dokterskosten.14)

Wij hebben het vage vermoeden, dat er een politieke tegenstelling in deze moordzaak heeft meegespeeld. Adriaen Goyarts van den Hoevel was schepen geweest in 1518 en 1521, maar keerde daarna niet meer als zodanig terug. Nu is het opmerkelijk, dat van de schepenen van het jaar 1521 in 1524 slechts één persoon terugkeerde als schepen, terwijl gewoonlijk meerderen van de schepenen, dikwijls de meerderheid, na drie jaar herbeneemd werden. Zo werden in 1521 vijf personen benoemd, die in 1518 ook schepen geweest waren. Het lijkt wel, of er een kleine paleisrevolutie heeft plaats gevonden. Het jaar 1523 is daarvoor geschikt geweest, want in de loop van dat jaar stierven twee schepenen binnen een maand, een ideale gelegenheid voor de overblijvende schepenen, om hun eigen factie te versterken

en zodoende de schepenbenoemingen voor het volgend jaar meer naar hun kant te trekken. De dader zal ook relaties gehad hebben onder de regenten, want een van zijn borgen was Henrick Willem Vos, van de bekende familie, die steeds onder de regenten vertegenwoordigd was, en een ander Joest Michielszoon van der Waerden, die in 1529 schepen zou worden.15)

De arbiters.

Als de hoven geuite veronderstelling juist is. moet dit bij de arbiters merkbaar zijn. Personen uit de twee tegenover elkaar staande partijen zouden natuurlijk voor de andere partij niet aanvaardbaar zijn. De arbiters zullen dus bij voorkeur buiten de regentengroep gekozen zijn en als er uit de regentengroep gekozen werden, zullen dit personen zijn geweest, die zich in de loop van de tijd gematigd en neutraal getoond hadden. Bij de arbiters zijn drie priesters, van wie we twee al dikwijls ontmoet hebben: Wilhem van Petershem en Henrick van Esch.16) De derde is Mr. Jacob (Philipszoon) van Geldrop, die sinds 1519 kanunnik was in Oirschot en later tot deken gekozen zou worden.17) Naast hen trad op als arbiter Philips van den Doeren, sinds vele jaren vorster in Oirschot, die als zodanig met alle regenten moest kunnen omgaan.] 8) De twee andere arbiters waren uit regentenkringen. Beiden hadden een lange, maar onregelmatige staat van dienst. Dirck de Moppenbrouwer was waarschijnlijk president-schepen van dat jaar en was vanaf 1497 meermalen schepen geweest.19) Goyaert Willem Aelbrechts was in het voorgaande jaar president-schepen geweest en voordien enkele malen schepen vanaf 1502.20)

Dat hun functioneren als schepen onregelmatig was en zij toch uiteindelijk president-schepen werden, wijst er o.i. op, dat zij niet zo stonden te dringen om deze functie en enigszins buiten en boven de partijen stonden.

De bepalingen.

Het smartegeld en de dokterskosten voor de verwonde broer zijn reeds besproken. De beide bedevaarten - beide zeer grote - zijn afkoopbaar met geld aan de familie van het slachtoffer. Opmerkelijk is, dat vergiffenis vragen en voetval niet worden genoemd. Misschien wordt ons later duidelijk, welke ontwikkeling zich hier voordoeet.

De afwikkeling.

Dat bij deze zoen een kwitantie van algehele afdoening gevraagd is tussen Oirschotse mensen onderling, vindt, zoals duidelijk blijkt uit de formulering daarvan, zijn oorzaak bij de borgen voor de dader. Vermoedelijk wilden zij - een der borgen werd later schepen - zwart op wit hebben, dat de zaak helemaal was afgewerkt.

NOTEN.

- 14) In Campinia jrg. 11, nr. 43 (okt. 1981) blz. 130. werd door mij verondersteld, dat meesterloon zou zijn het jaarinkomen of het gebruikelijke zontarief voor iemand, die meester was in zijn vak. Wanneer ik nu het toen gepubliceerde stuk doorlees, moet ik mijn mening herzien. Ook daar zal "meestergelt" dokterskosten betekenen.
- 15) Zie liet schepenprotocol van dat jaar.
- 16) In zoen nr. 26.

- 17) Mr. Jacob Philipszoon van Geldrop kocht als kanunnik een huis op het Vrijthof in 1519. (Protocol van 1519, fol. VIII) Hij trad voor de eerste maal op als deken op 26 februari 1532. (Protocol van 1532, fol. XXIX).
- 18) Philips van den Doeren wordt de eerste maal als vorster genoemd in het schepenprotocol van 1503. fol. XXXv^o.) Daarna komt hij tientallen jaren regelmatig in die kwaliteit voor. Hij schijnt gaandeweg een man van gezag geworden te zijn. Hij was reeds arbiter geweest in zoen nr. 26.
- 19) Hij was schepen in 1497, 1500, 1506, 1514, 1517. 1520, 1523 en 1526 en zou nogmaals president-schepen worden in 1529. Zie de protocollen van die jaren. Van 1526 is het titelblad van het protocol verloren gegaan, zodat de naam van de president-schepen en de hiërarchische volgorde der schepenen niet met zekerheid bekend is.
- 20) Hij was schepen in 1502, 1505. 1509, 1522 en president-schepen in 1525. Zie de betreffende schepenprotocollen. Hij was reeds arbiter in zoen nr. 24.

nr. 30 1526 maart 30.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP WILLEM CLAEUS VERHEYDEN.

R.A.N.B., R.A. nr. 130, Oirschots schepenprotocol van 1526, fol. XLIV.

SAMENVATTING.

Slachtoffer: Willem Claeus Verheyden

Daders: Willem Daniël Smetsers gebroeders
Jan Daniël Smetsers

Zoen-commissie

namens het slachtoffer: Wilhem van Petershem, priester
Jan van Vlieden
Goyaert (Willemszoon) Aelbrechts

namens de daders: Jaspar van Esch, priester
Adriaan Vos
Rutger van den Staijecker

Uitspraak:

- A. Verzoening uitgesproken aan het einde.
- B. Voorwaarden
 - 1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld: 50 gulden in 3 termijnen
 - 2. geestelijke genoegdoening
 - a. 4 kloosterwinnings
2 dertigsten
4 jaar lang een wekelijkse zielmis ter afkoop van 4 jaar verbanning
 - c. bedevaarten: Willem : Rome
Wilsenaken
Jan : Compostella
 - d. 6 kaarsen: 4 bij de voetval en nog 2 afzonderlijk

- f. een stenen kruis op de plaats van de misdaad
3. schulderkenning
- a. vergiffenis vragen: voetval door beiden in de kerk
 - b. wijken: verbanning : 6 jaar uit Oirschot
nog 4 jaar uit Oirschot, maar deze zijn afkoopbaar met een wekelijkse zielmis gedurende 4 jaar voor eeuwig uit Spoordonk en den Heuvel
wijken Op wegen en in herbergen als gewoon

Afwikkeling.

In de akte van de zoen heeft de vader van de daders, Daniël de Metser zich met al zijn bezit garant gesteld voor de financiële verplichtingen. Verder is niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR.

Ook deze zoen betreft duidelijk enkel Oirschotse mensen. Het slachtoffer zal, gezien de bepalingen, gewoond hebben in Spoordonk of Boterwijk, dat in die tijd tot de herdgang Spoordonk gerekend werd. De verbanning gold ook voor den Heuvel, tegen Boterwijk gelegen, maar altijd horend onder de herdgang Kerkhof. Verheyden of van der Heyden is nog steeds een in Spoordonk veel voorkomende naam. Noch de familie van het slachtoffer noch die van de daders kwamen in deze tijd onder de regenten voor. De arbiters zijn allen reeds als zodanig voorgekomen .21)

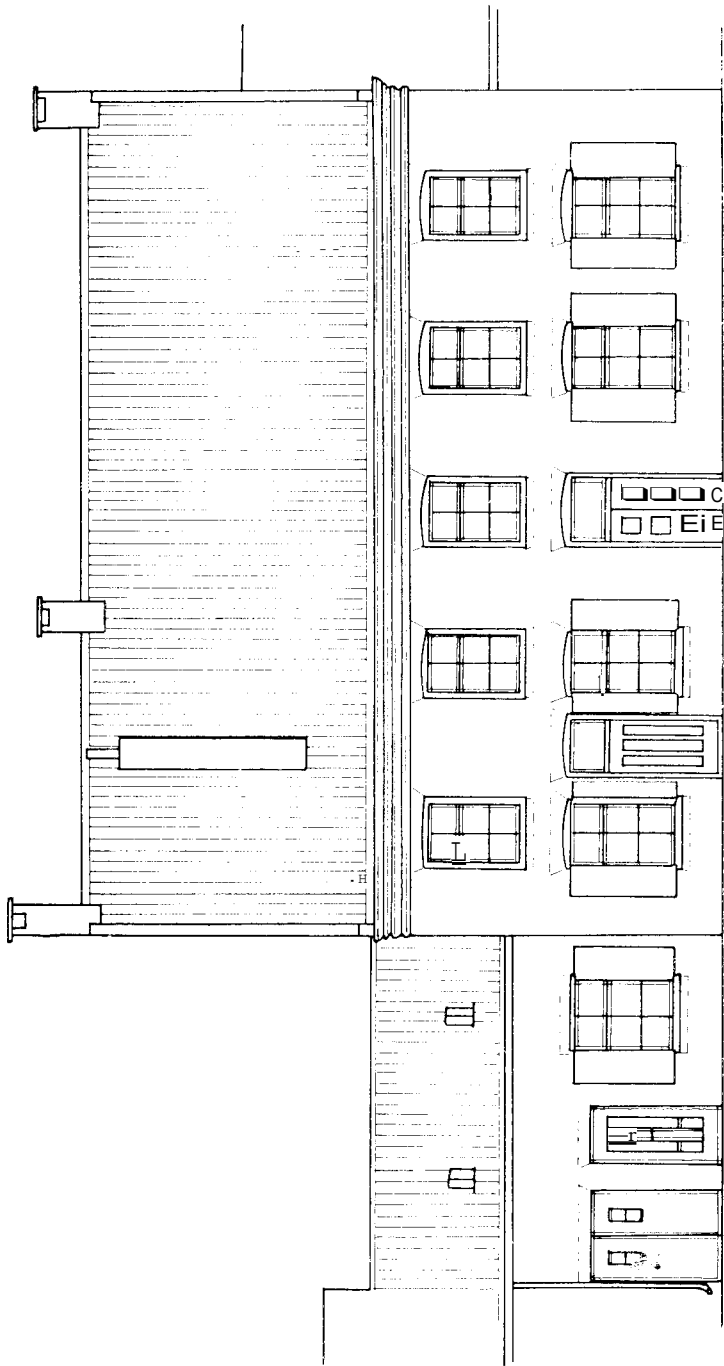
Als we op de letterlijke woorden van het accoord mogen afgaan, heeft het nogal wat moeite gekost, om tot een zoen te komen. Bij het sluiten van het zoen-accoord schijnen beide families in groten getale opgekomen te zijn, maar men scheen niet te kunnen instaan voor een enkele afwezig. De aanwezigen geven hun woord "een iegelyc voir hemselves ende niet voider". Dit lijkt misschien in tegenspraak met de algemeenheid van de verzoeningsuitspraak door de arbiters, maar hoeft het toch niet te zijn. Het is best mogelijk, dat enkele familieleden van de daders, bang voor de kosten, die ook op hen zouden kunnen drukken, niet wilden meedoen. Door deze gang van zaken werden zij dan buitenspel gezet en zullen zich wel gewacht hebben nadien nog moeilijkheden te maken.

Wanneer we kloosterwinning opnemen in de zin, die daaraan van ouds in Oirschot werd toegekend n.l. 350 zielmissen. komen we nogal hoog uit: 1400 zielmissen lijkt nogal onwaarschijnlijk in dit geval. Als men in de loop van de tijd aan kloosterwinning de betekenis van 100 zielmissen is gaan toekennen, komen we hier en misschien ook in nr. 27 en 28 tot een aannemelijker aantal. Hopelijk brengen latere accoorden ons meer duidelijkheid.

Iets nieuws is, dat hier van de aanvankelijk blijkbaar geëiste verbanning van 10 jaar 4 jaar kon worden afgekocht door gedurende die tijd een wekelijkse zielmis te laten doen. We krijgen wel de indruk, dat er bij het sluiten van de Oirschotse zoen-accorden nogal wat onderhandeld is en dat er veel compromis-voorstellen aan bod gekomen zijn. Een soort Salt-besprekingen. waarbij uiteindelijk toch vrede en verzoening bereikt werd. Misschien zit er een wenk in om in Genève ook Oirschotse arbiters aan te trekken.

NOOT.

21) Wilhem van Pak.- .111	in zoen nr. 29
Jan van Vlicrde::	in zoen nr. 21
Goyaert Willem yelh-r•chr:	in zoen nr. 29
J aspar van ksch	in zoen nr. 25
Adriaen Vos	in /oen nr. 28
Rutger van den Sta ecker	in zoen nr. 27

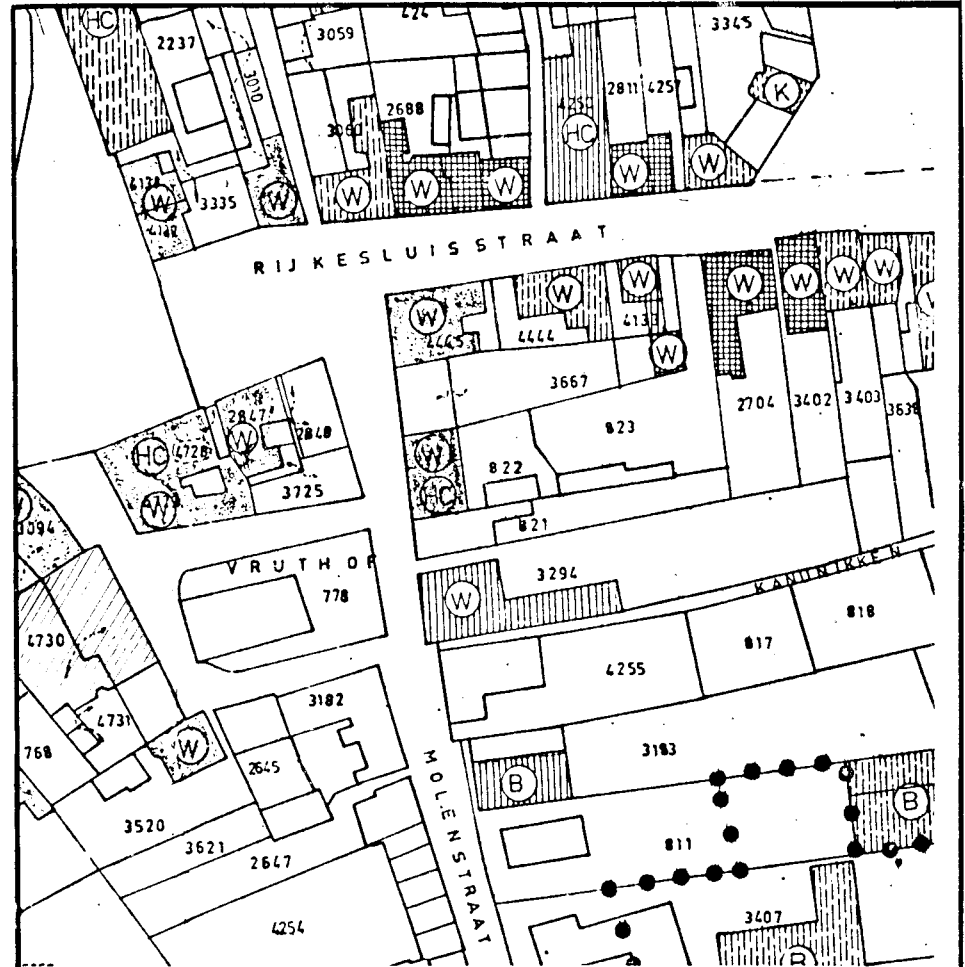
HUIS "t m 00, 0"

F O

CO

C

VRIJTHOF

- W winkel
- HC horecabedrijf
- K kantoor
- B bedrijf
- AB agrarisch bedrijf
- NB nutsbedrijf

Oirschot — 1972
 sèktie F (gedeeltelijk
 schaal 1 : 1000

**V. ~~HUIZEN EN HUN BEWONERS TE OIRSCHOT~~
VAN DE ZEVENTIENDE TOT DE TWINTIGSTE EEUW**

51. VRIJTHOF 8 en 9 (sectie F 4730)

De lijst van onroerende monumenten van de gemeente Oirschot beschrijft het pand Vrijthof 8 als volgt: "Eenvoudig huisje zonder verdieping" en het pand Vrijthof 9 als : "Woonhuis met verdieping en hoog zadeldak tussen zijtopgevels met vlechtingen".

De verpondingsregisters van de herdgang Kerkhof vermelden als eigenaars resp. bewoners de volgende personen:

A.	BARTEL ANTHONIUS VAN ESCH
"Huijs ende hoff"
grootte: 1 roede; aanslag: 2 g. 8 st.
(verpondingsboek I, fol. 1 14vo)	ca 1650
B.	ADRIAEN HENRICX VAN ACHEL
grootte en aanslag als onder A
(verpondingsboek I, fol. 103 en II, fol. 151)	1689
C.	HENDRICK MATTIJS SMETSERS
grootte en aanslag als onder A
(verpondingsboek II, fol. 151)	1723
D.	PEETER ANTHONIS VERHOEVEN
grootte en aanslag als onder A
In 1740 vindt er een vereniging plaats met een schuur en een stal
én circa een halve roede erf, afkomstig van de kinderen Daendel
Peters van Achel, in totaal aangeslagen voor 12 stuivers.
De nieuwe omschrijving is dan:
"Huijs HET BROEKJE, schuur, stal en hoff in 2 parcellen"
grootte : 1½ roede; aanslag: 3 g.
(verpondingsboeken II, fol. 150, III fol. 196 en IV fol. 138)	1731
E.	ANTHONY, ANNA MARIA gehuwd met Reijnier van Heumen en
JOHANNA gehuwd met Cosmas Damianus Beels,
kinderen van Peeter Anthonisse Verhoeven
omschrijving, grootte en aanslag als onder D (laatste regels)
(verpondingsboek IV, fol. 138)	1776
F.	ANTHONY PEETERS VERHOEVEN
omschrijving, grootte en aanslag als onder D
(verpondingsboek IV, fol. 138)	bij erfdeling
1777
G.	PEETER, JOHANNA en MARIA, kinderen van Reijnier van Heumen: 1795
JOHANNA gehuwd met Jacobus de Graaf, MARIA en ANNA, kin-
deren van Cosmas Damianus Beels,
erfgenamen hij testament van Antonie Peeters Verhoeven	1795

omschrijving, grootte en aanslag als onder D
(verpondingsboek V, fol. 135)

H.	MICHIEL VISSERS, gehuwd met Johanna van Heumen
bij testament van Antonie Peeters Verhoeven
omschrijving, grootte en aanslag als onder D
(verpondingsboeken V, fol. 134, 134v ^o en 135 en VI, fol. 134) | 1795 |
|----|--|------|

Het kohier der huizen van 1808 e.v. jaren vermeldt de volgende eigenaar:

II. MICHIEL VISSERS

De kadastrale leggers geven de volgende eigenaren:

H.	MICHIEL VISSERS, winkelier (overl. 31 jan. 1840)
sectie F 779: huis, schuur en erf
grootte: 5 roeden 30 ellen
(artikel 739 volgnr. 68)	1832
I.	FRANCIS JOSEPH VISSERS, koopman (overl. 21 juli 1879)
sectienr. en grootte als onder I1
(artikel 1207/47; naar artikel 1207/63)	1844
J.	JOHANNES MICHAEL DE VOCHT, koopman, en consorten
sectienr. en grootte als onder H
In 1883 vindt een gedeeltelijke verkoop naar artikel 1382.
volgnr. 26 plaats van 1 roede en 20 ellen.
De nieuwe omschrijving wordt:
sectie E 2089: huis, schuur en erf
grootte: 4 roeden
(artikel 1207/63; naar artikel 2560/80)
In 1886 wordt deze sectie verenigd met de secties F 780: huis en
erf, grootte: 1 r. 91 el. (artikel 2560/41) en F781: huis en erf,
grootte: 1 r. 18 el. (artikel 2560/95); terwijl tevens een splitsing
plaats vindt in de secties F 2762, F 2763 en F 2764.
De voor het verdere verloop van belang zijnde sectienummer is:
sectie F 2762: huis, schuur en erf: grootte: 4 are 33 centiare
(artikelen 2560/198, 201,205). De schuur wordt in 1892 gesloopt.	bij successie
1881
K.	JOHANNA CATHARINA KEMPS, weduwe van Johannes Michael
de Vocht, en consorten
sectie 1 ⁷ 2762: huis en erf; grootte: 4 a. 33 ca.
(artikel 2560/205)	1895
L.	JOHANNES LIENRICUS MARIA DE VOCHT, gemeentesecretaris
van Oirschot, en consorten
sectie en grootte als onder K
(artikel 2560/205; naar artikel 3911/1)
PAULINA WILHELMINA MARIA DE VOCHT, religieuse, en
MARIA ELISABETH DE VOCHT, religieuse
sectie en grootte als onder K	1897
1899

(artikel 3911, 1)

In 1907 vindt *een* verkoop plaats (naar artikel 3705/12)

- N. JOSFPHUS BARTHOLOMEUS MARIA DE VOCHT. leerlooier 1907
eigenaar voor 13/24 deel, en zijn elf kinderen, ieder voor 1/24
eigenaar
sectie en grootte als onder K
(artikel 3705/12; sectie F 2762 naar artikel 6339/2)
- O. MARIA JOSEPHINA BERNARDINA MATHILDA DE VOCHT,
particuliere, en ANNA FRANCISCA COLETA DE VOCHT, onder-
wijzeres, ieder voor de helft eigenaar
sectie E 2762: huis en erf; grootte: 4 a. 33 ca.
In 1951 vindt er een hereniging plaats met een gedeelte van sectie
F 2763 ter grootte van 49 ca. Na hermeting luidt de nieuwe om-
schrijving: sectie F 4179: huis, erf en schuur (Vrijthof 8, 9 en 10)
grootte: 4 a. 82 ca.
In 1963 verkoop naar artikel 7540 volgnr. 1
- P. JOHANNES ALFONSUS MARIA LIESHOUT, arts 1963
sectie F 4179: huis, erf en schuur
grootte: 4 a. 82 ca.
(artikel 7540/1, 2, 3, 4)
In 1963 wordt een gedeelte van sectie I⁷ 4180 toegevoegd.
Na hermeting is de omschrijving:
sectie F 4730: 2 huizen en tuin (Vrijthof 8 en 9)
grootte: 4 a. 83 ca.
In 1968 verkoop naar artikel 8332/1.
- Q. RUDOLF JOHAN LEON MARIE RIJCKEN, arts 1968
sectie F 4730: 2 huizen en tuin
grootte: 4 a. 83 ca.
(artikel 8332/1, 2)
In 1973 wordt na gedeeltelijke vernieuwing de omschrijving
aangepast: huis, tuin en praktijkruimte (Vrijthof 8 en 9).
In 1977 verkoop naar artikel 9448/1.
- R. THEO CAROLUS THOMAS BONGENAAR, arts 1977
sectie F 4730: huis, tuin en praktijkruimte
grootte: 4 a. 83 ca.
(artikel 9448/1)

VI.

BESTSE TOPONIEMEN

**De oudste vermeldingen uit de verpondingsregisters
van Verrenbest (circa 1660)**

(vervolg op vorige aflevering, blz. 94-106)

fol. 84v^o

Gijsbert Martens van den Maerselaer

Het sestersaet, 1 lop. 35 roijen	- 1		
De drie lopensaet, 2 lop. 44 roijen	-	18	- 8
De halff verdonck, 3 lop.	-	- 0	14
Leste nijeuwe erff, 1½ lop.	- 0	11	14
	- 4	15	- 0

Sijmen Willems de Cort

Huijs ende aenstede, 1 lop.	- 0	13	- 8
Den Esperen bosch, 2 lop. 10 roijen	- 1	10	10
Nijeuwen camp, 3 lop.	- 1	11	- 0
Hoeven heijvelt, 2 lop.	- 0	15	10
	- 4	10	1 ²

fol. 86

Henrick Martens van Roij

Huijs ende aenstede, 1 lop. 45 roijen	- 2	- 4	12
Het sestersaet, 2 lop. 10 roijen	- 1	- 9	14
D'elstacker, 1 lop. 38 roijen	- 1	- 4	- 0
Joorden den Cremer acker, 5 lop.	- 3	- 8	
De drie lopensaet, 2 lop. 40 roijen	- 1	18	- 8
Weijken aen tSonderen, 2 lop.	- 0	17	- 8
Beempt inden Vleutstraet, 6 lop.	- 1	- 6	- 4
Den Cuijlaert, 1 lop.	- 0	- 3	14
De halff diepsteechde, 3 lop.	- 0	10	- 4
Weijken inde Slip, 1 lop. 15 roijen	- 0	- 9	12
	13	12	14

86vo

Henrick Arien Niclaessen

Huijs ende aenstede, 1 lop. 10 roijen	- 1	-	14
Inde Coolhoff, 26 roijen	- 0	- 6	12
Nijeuwen camp achter Ruth Thomas, 2 lop. 13 roijen	- 1	- 4	14
Het Braecksken, 1 lop. 10 roijen	- 0	15	14
Camp aenden Molen, 2½ lop.	-	- 3	- 8
	- 4	13	14

Bastiaen Martens van Mierlo

Huijs ende aenstede, 1 lop. 18 roijen	-	- 4	10
Braecxken, 1 lop. 10 roijen	- 0	16	10
In Cort Aerts bocht, 31 roijen	- 0	- 8	12
		<hr/>	
		10	- 0

fol. 88

Niclaes Henricx Mercx

Den Duskens acker, 1 lop. 10 roijen	- 0	16	- 2
Den halven Truijen acker, 25 roijen	- 0	- 6	- 8
Heijnen Rot, 42 roijen	- 0	1 ²	- 0
Nijeuwen camp, 2 lop. 11 roijen	-	- 4	- 0
Dries oft Stevens tamp, 2 lop.	- 0	17	- 8
De halff diepsteechd, 1 ¹ / ₂ lop.	- 0	10	- 0
De Paliaert, 25 roijen	- 0	- 6	- 8
		<hr/>	
	- 4	1 ²	10

Henrick Joachim Laureijssen

Vrouwkens acker, 1 lop. 44 roijen	- 1	- 5	- 8
Het halff laer, 35 roijen	- 0	10	- 0
		<hr/>	
	- 1	15	- 8

fol. 88v^o

Jan Joachims cum suis

Huijs ende aenstede, 2 lop. 4 roijen	- 2	- 3	12
Het Bochtjen, 3 lop. 39 roijen	-	13	14
Den halven nijeuwen camp, 2 lop. 29 roijen	- 1	1 ²	- 4
Dijrck Hanssen camp, 2 lop. 29 roijen	- 1	- 6	- 0
Dingen Meijs acker, 1 lop. 48 roijen	- 1	- 6	- 8
Twee 3 part inde sonderen, 2 ¹ / ₂ lop.	- 0	15	- 0
Den halven gcenckens dijck, 2 ¹ / ₂ lop.	- 0	17	- 8
		<hr/>	
	10	14	14

Mr, Jan van Audenhoven

Vlaemerschot, 2 lop.	- 1	7	
----------------------	-----	---	--

fol. 90

J enneken weduwe Goossen Joachims

Huijs ende aenstede. 1 lop. 14 roijen	- 1	8	12
Vrouwkens acker, 1 lop. 44 roijen	- 1	5	- 8
Peeckschen acker, 3lop. 9 roijen	- 2	- 3	- 6
Het 3 part inde coeijweij, 1 lop.	- 0	- 7	- 8
I.aerackerken,,35 roijen	- 0	10	10
		<hr/>	
		15	12

Mr. Jan van Oudenhoven

Huijs ende aenstede, 2 lop. 14 roijen	- 1	10	14
Coeijweijde inde Slip, 2 ¹ / ₂ lop.	- 1	- 1	- 0
Campken van Peter de Molder, 1 lop.	- 0	10	- 8
		<hr/>	

fol. 90v^o

Kijnderen Luijcas Willems

Huijs ende aenstede, 3 ¹ / ₂ lop.	- 2	8	14
---	-----	---	----

Beelken weduwe Philips Aelberts

Geelinghs ackerken, 1 lop. 44 roijen	- 1	- 5	10
Campken achter Jan Dijrcx, 2 lop.	- 1	- 3	- 0
Twee 3 deel in tSeelsteren, 3 ¹ / ₂ lop.	- 1	- 3	12
		<hr/>	
	- 3	12	- 6

fol. 92

Margriet weduwe Adriaen Santegoets

Huijs ende aenstede, 1 lop. 46 roijen	- 1	12	10
De hoogh acker, 3 lop. 5 roijen	- 2	- 9	- 8
Noch inden hoogh acker, 1 lop. 45 roijen	- 1	- 6	14
Den Bereken bosch, 2 lop. 3 roijen	- 1	- 8	14
Het 8 part inden Deecken, 1 ¹ / ₂ lop.	- 0	11	- 0
Den hulsbosch, 2 ¹ / ₂ lop.	- 1	- 8	- 2
De halff geenckensdijck, 3 lop.	- 0	17	14
Coeijweijde inde slip, 3 lop.	- 0	15	- 0
		<hr/>	
	10	- 9	14

Mr. Augustinus van Reijssen

als gebruijcker van tgemeijnts huijs ende hoff	3	18	- 4
--	---	----	-----

fol. 92v^o

Anna weduwe Jacop Dijrck Hermans

Huijs ende aenstede, 44 roijen	- 1	- 5	14
Roos acker, 8 lop. 31 roijen	- 6	- 0	- 0
Den hoogen dries, 1 lop. 33 roijen	- 0	16	12
Het Bochtjen, 3 lop. 19 roijen	- 2	- 8	10
Roos acker van Adam Peters, 3 lop. 6 roijen	- 2	- 0	10
Braeckel beemptjen, 2 lop.	- 0	17	14
Coeijweij inde Crimmortel, 2 lop.	- 0	15	14
Beempt inde scheecken, 4 lop.	- 1	10	14
Drije hoeck inden crimmortel, 1 ¹ / ₂ lop.	- 0	12	- 8
Het 3 part int houtvelt, 1 lop.	- 0	- 8	10
		<hr/>	
	16	17	10

Gebruijkers vanden gemeijnts aenstede, 1 1/2 lop.

tol. 94

Gebruijkers vanden voorsten gemeijnts acker, 4 lop.	2	14	14
Gebruijkers vanden tweeden gemeijnts acker, 2 lop. 30 roijen	1	15	14
Gebruijkers vanden achtersten gemeijnts acker, 2 lop. 30 roijen	1	15	- 0

Gebruijkers van tgemeijnts weijken aenden slip, 2 'op.

fol. 94v^o

Daniel Aerts van Croonenborch

Huijs ende aenstede, 2 lop. 12 roijen		18	12
Den hoogen acker, 1 lop. 12 roijen	- 0	17	- 4
Den ouden camp. 3 1/2 lop.	2	- 8	
Broeckacker, 3 lop. 40 roijen	2	14	- 8
Camp aen tSons steechtjen, 4 lop.		- 9	12
Huijs ende aenstede aende kerck. 2 1/2 lop.	- 2	- 9	14
Het Ruilen, 2 lop. 28 roijen	- 1	13	14
Het 4 part in d'oude heempd, 2 lop.	- 0	17	- 8
Nijeuw erff aen tbroeck. 3 lop.	- 1	- 8	14
Blaecken beempt, 2 1/2 lop.	- 1	- 8	14
Leste nijeuw erff, 3 lop.	- 1	10	14
	19	18	10

fol. 96

Anthonis Dijrcx van Doormaelen

Huijs ende aenstede, 5 lop. 35 roijen	- 4	- 5	10
Huijs ende aenstede opde Moost. 4 lop 5 roijen	- 2	16	14
Bester acker, 7 1/2 lop.	- 5	10	- 8
Laerackerken, 3lop.		- 1	14
liet 4 part inde nijeuwen camp, 1 1/2 lol).	- 0	15	- 0
Inde hoogti acker, 2 lop.	- 1	- 6	10
Nijeuwen camp, 4 lop. 1 roede	- 2	- 1	- 4
Het startjen, 1 lop.	- 0	- 8	- 8
Den BorchgraelT, 8 lop.			- 0
	21	- 8	- 4

Willem Aerts Verrotten

Huijs ende aenstede. 4 lop. 23 roijen	- 3	- 9	- 0
De leste nijeuw erff, 2 lop.	- 0	15	- 0
	- 4	- 4	- 0

l'01. 96v^o

Goijaert Jan Goortssen

Huijs ende aenstede. 2 lop. 35 roijen	- 2	- 1	10
Camp aen tSons steechtjen, 3 lop. 19 roijen	- 1	16	- 0
Leste nijeuw erff, 4 lop.	- 1	10	- 0
De halff diepsteechde, 2/2 lop.	- 0	13	12
	- 6	- 1	- 6

Jan Ariens vande Sande

Huijs ende aenstede, 3 lop.	-	- 7	- 4
l'wee 4 part inden nijeuwen camp, 4 lop.	- 1	12	- 0
Den halven nijeuwen beempt. 1 1/2 lop.	- 0	12	- 8
liet halff heijvelt. 1 lop.	- 0	- 3	12
	- 4	15	- 8

tol. 98

Lenaert Ariens vande Sande

Huijs ende aenstede, 3 lop.	- 2	- 7	- 4
llet 4 part inden nijeuwen camp, 2 lop.	- 0	16	- 0
D'achterste Sonderen, 2 lop.	- 0	15	- 0
Het halff heijvelt, 1 lop.	- 0	- 3	12
	- 4	- 2	- 0

Goossen Eijmbert Hoppenbrouwers

Huijs ende aenstede, 1 lop. 45 roijen	- 1	10	- 0
Tennis camp, 2 lop. 11 roijen	- 1	- 2	- 4
Nijeuw erff van Odolphus Goossens, 3 lop.	- 1	12	- 0
	- 4	- 4	- 4

rol. 98v^o

Henrick Willem Kemps

Huijs ende aenstede, 1 1/2 lop.	- 1	- 3	- 0
Nijeuw erff van Peter Daniels. 2 lop.	- 1	- 1	- 4
Straetacker, 1 lop. 46 roijen	- 1	- 6	- 6
Mispel acker, 3 lop. 13 roijen	- 2	- 4	- 6
Den halven beempt inde Vleutstraet, 5 lop.	- 1	- 6	14
Den halven grooten camp neffens de baen, 1 lop. 29 roijen	- 0	15	- 8
lhalff cleijn campken van Henrick Verrotten, 1 lop. 45 roijen	- 0	15	- 6
	- 8	12	12

Kijnderen Elias Janssen Verheijden

Camp aen tSons steechtjen, 2 lop. 8 roijen	- 1	- 4	14
Campken achter Jan Dijrcx, 2 lop. 5 roijen	- 1	- 2	12
	- 2	- 7	10

fol. 100

Jan Dijrcx van Doormaelen

Huijs ende aenstede, 2 lop. 12 roijen	-1	19	-0
Tgemeijn campken, 1 lop. 28 roijen	-1	-1	-8
Braeck acker, 2 lop. 9 roijen	-1	-9	14
Den Riel met de groese, 2 lop.	-1	-9	-6
tSonderen, 1 lop. 38 roijen	-1	-2	-4
Drije 8 part inden nijeuwen camp, 2 lop.	-1	-1	-4
Het halff Vleutjen, 3 lop.	-0	15	-8
Huijs ende aenstede opde Moost, 1/2 lop.	-1	-6	12
Coeijweijde bij thuijs, 2½ lop.	-0	18	-8
Nijeuw erff van Adams. 1½ lop.	-0	11	-4
Coeijweijde inde Sonderens, 3 lop.	-1	-4	10
	12	19	14

fol. 100v^o

Geraert Daniels de Roij

Huijs ende aenstede, 1 lop. 31 roijen	-1	-3	14
Het sesterssaet, 1 lop. 39 roijen	-1	-3	-4
Het soerlant, 4 lop. 6 roijen	-2	18	-8
Den nijeuwen camp, 3 lop. 10 roijen	-1	19	-4
Weijken aen tsoerlant, 1½ lop.	-0	12	-0
De oude beemden, 5 lop.	-1	-2	-8
Campkens van Adams, 2 lop.	-1	-0	-0
	-9	19	-6

fol. 102

Niclaes Anthonis Verrooten

Huijs ende aenstede, 4 lop. 37 roijen	-3	14	12
Den groot acker, 1 lop. 12 roijen	-0	19	-4
Den achterste camp, 2 lop.	-0	15	-0
Den voorsten nijeuwen camp, 1 lop. 23 roijen	-1	-4	-0
Den grooten acker, 2 lop. 32 roijen	-1	16	-8
D'aenstede opden Middeldrom, 2 lop.	-1	-8	-0
Inden nijeuwen camp opden Middeldrom, 1 lop. 16 roijen	-0	17	-0
Nijeuw erff van Aert Thomas, 1 lop. 22 roijen	-0	14	-0
D'aenstede van Jan Aerts, 2 lop. 47 roijen	-1	19	-4
Inde Peutters acker, 2 lop. 15 roijen	-1	12	-0
Coeijweijde bij het huijs, 4 lop.	-1	11	-0
Het 4 part in Moren velt, 2 lop.	-0	10	-0
	17	-0	12

fol. 102v^o

Gijsbert Pauwels van Croonenborch

Huijs ende aenstede, 12 lop. 33 roijen	18		
--	----	--	--

Den nijeuwen camp, 5 lop.	-2	-3	
Inden ouden camp, 5 lop. 1 roede	3	-6	
Den Sprinckheester, 2 lop. 20 roijen	-1	12	
Het Soerlant, 1 lop. 45 roijen	-1	-6	
Het halff Raessbroeck, 1½ lop.	-0	12	
Ilet Raessbroeck van lijn vader, 3 lop.	-1	13	
Coeijweijde inde Sonderns, 3½ lop.	-1	-6	
Nijeuw erff wenden nijeuwen dijck, 3 lop.	-0	17	
Den Woeckert huijs ende boff' aende kerck, 33 roijen	-1	-8	
1-let lopensaet van Barbara Goossens, 39 roijen	-0	10	
	23	-0	

tol. 104

Henric Goossens van Audenhoven

Huijs ende aenstede. 1 lop. 10 roijen	-1	7	14
Camp van Rut Stocken, 1 lop. 22 roijen	-1	-5	14
Nijeuwen camp aen tsteechtjen, 2 lop. 10 roijen	-1	-4	-8
Acker achter Gijsbert Pauwels. 3 lop. 3 roijen	-2	-4	12
Het out nijeuw erff, 1½ lop.	-0	12	-0
Ilet 4 part inde schoordonck, 1½ lop.	-0	18	-8
Den nijeuwen camp tVen, 3 lop.	-0	17	-8
De hoijdongh, 8 lop.	-2	10	-0
De leste nijeuw erff, 2 lop.	-1	2	-0
Ilet 4 part inde Mortel, 1½ lop.	-0	-6	-0
Den Bitjens beempt, 5 lop.		-1	-8
De Crimmortel, 1 lop. 7 roijen	-0	18	-6
	15	-8	14

tol. 104v^o

Jenneken weduwe Goossen Joachims

Ilet campken van Daniel Laureijssen, 2½ lop.	-1	14	
--	----	----	--

Laurcijs Daniels van Son

Den Sijtaert, 2 lop.	1	1	
----------------------	---	---	--

Denis Pauwels ende consoirten

Beempt inde Scheecken, 9 lop.	2	16	14
-------------------------------	---	----	----

Geraert Dielis tot Roij

Den beempt inde Scheecken, 7 lop.	2	7	14
-----------------------------------	---	---	----

fol. 106

(;ebruijkers vande Pelmans beempt, 9 lopensaet
gelegen inde scheecken

16 0

Jan Baijens tot Liempdt			
Den beempt inde scheecken, 6 lop.		12	
Goort Hans Ven			
Geenckens dijck, 2 lop.	- 0	13	
Gebruijckers van Joost Anthonis beempt inden Geenckens dijck, 2 lop.	- 0	13	
fol. 106v ^o			
Gebruijckers van Lijsken Vennen geenckens dijck, 3 lop.	- 0	19	
Gebruijckers van weduwe Jan Adriaen Claessen tot Liempdt geenckens dijck, 3 lop.	- 0	19	- 0
Goort van Dinter tot Roij			
Den ouden hoff, 2 lop. 32 roijen	1	16	
Lenaert Wouters op Vaershout			
tSchelraventjen, 3 lop.	- 0	19	- 0
fol. 108			
Lambert Marchelis tot Roij			
In d'oude beempden, 3 lop.	1	3	- 4
Gebruijckers van thalff root Seelsteren toebehoorepde den H. Geest tot Shertogenbosch, 6 lop.		18	14
Gebruijckers van Maricken Driessen tot Roij de Cristijnen coeijweij, 6 lop.		19	14
Gebruijckers vande kijderen Henrick Aerts tot Roij Aert van Taertwijckx beempt, 10 lop.	- 3	- 3	14
fol. 108v ⁹			
Gebruijckers van Lambert Jan Dijrcx tot Gewonden Lijsken Vennen geenckens dijck, 3 lop.	0	19	
Gebruijckers van Jan Thomas Henricx tot Roij Heusken Pompen beempt, 5 lop.	1	14	
Jan Peter Oerlemans			
Campken van Eijmbert Hoppenbrouwers, 1 lop.			10
fol. 110			
Gebruijckers vande Sonsche cavel inden langen spijckers bunder, 2½ lop.	0	18	

VOORKOMENDE TOPONIEMEN EN STRAATNAMEN

Gegeven worden die toponiemen en straatnamen, die niet voorkomen op de voorgaande folio's in dit verpondingsregister (zie Campinia XI, 148-153: XII, 144-151; XIII, 26-36 en 94-106).

Aert van Taertwijckx beempt	Cuijlaert
Adams campken	Middeldrom
Bitjens beempt	Moost
Braeck acker	Moren velt
Daniel Laureijssen campken	Mortel
Dingen Meijs acker	Ouden hoff
Drije lopensaet	Peter de Molder campken
Duskens acker	Peutters acker
Eijmbert Hoppenbrouwers campken	Raessbroeck
Elstacker	Roos acker
Geelinghs ackerken	Root seelsteren
liepen Rot	Rut Stocken camp
Heusken Pompen beempt	Sester(s)saet
Hoeven heijvelt	Sprinckheester
lloijdongh	Startjen
Hoogen dries	Stevens camp
Ilulsbosch	Teunis camp
Joorden den Cremer acker	Woekert
Joost Anthonis beempt	

Met deze aflevering is de reeks BESTSE TOPONIEMEN ten einde. De oudste vermeldingen uit de verpondingsregisters van de herdgangen Aerle, Naestenbest en Verrenbest, die rond 1660 zijn opgemaakt, zijn nu in hun geheel gepubliceerd. In de eerste jaargangen van Campinia zijn een aantal Bestse toponiemen nader verklaard. De reeks "Bestse toponiemen" is gestart in de 8e jaargang (1978) op bladzijde 67 met het oudste register van Aerle.